

Tiesību teorijas jautājums

Tiesību normas piemērošana ir metodoloģisks, strukturēts process, kurā tiesību piemērotājs tiesību normu padara par realitāti, proti, attiecina uz konkrētiem apstākļiem. Viena no tiesību normas piemērošanas stadijām ir tiesību normas iztulkošana jeb interpretācija.

Pirmā komponente

- īsi pamatojiet tiesību normas interpretācijas nepieciešamību tiesību normas piemērošanas procesā un norādiet galvenās interpretācijas metodes, (3 punkti)

3 punkti par 3 elementiem, proti: 2 punkti par nepieciešamību un 1 par metodēm

2 punktu atbilde par nepieciešamību ietver divas sastāvdaļas:

- a) tiesību normas interpretācija nepieciešama tiesību normas satura un jēgas plašākā nozīmē *ratio legis* (likumdevēja griba, normas mērķis, pamatojums, nolūks, jēga) noskaidrošanai / lai iegūtu vienotu izpratni par tiesību normas saturu (1 punkts)
- b) tiesību normas interpretācija nepieciešama tiesiskās drošības, kas izriet no Satversmes 1. pantā nostiprinātā tiesiskas valsts principa, nodrošināšanai. Taisnīguma nodrošināšanai, panākot taisnīgu lietas risinājumu atbilstoši tiesību nomām (1 punkts)

1 punkts par interpretācijas metodēm: galvenās interpretācijas metodes ir: gramatiskā, sistēmiskā, vēsturiskā, teleoloģiskā.

- ✓ Ja nav kāds no trim elementiem, attiecīgi vērtējums samazināms par 1 punktu.
- ✓ Atbildē par nepieciešamību iespējams atvērts vērtējums, ja students uzrāda racionālu un pamatotu iztulkošanas mērķi.
- ✓ Interpretācijas metodes norādāmas visas. Ja ir literāras kļūdas, piemēram, *sistemātiskā* un *teoloģiskā* metode - akceptējams, ja tiek izskaidrota metodes būtība.
- ✓ Ja ir papildu norāde pie kāda no trim elementiem, piemēram:
- papildu interpretācijas metode atbilstoši EST un ECT spriedumiem vai valsts tiesību normas, kas aplūkojama kopsakarā ar ES direktīvu, iztulkošana atbilstoši direktīvas mērķim,
- galveno interpretācijas metožu raksturojums,

var kompensēt ar 1 punktu cita punkta trūkumu.

Otrā komponente

- izklāstiet interpretācijas rezultāta izvēles kritērijus situācijā, ja ar interpretācijas palīdzību iespējams nonākt pie dažādiem leģitīmiem mērķiem (3 punkti),

3 punkti par 3 elementiem kas sadalās šādi: 1 punkts par norādi uz taisnīgu un lietderīgu rezultātu kā virsmērķi (APL 8. pants) un 2 punkti par norādi uz vismaz 2 kritērijiem.

- 1) interpretācijas procesā iegūtas atziņas izvērtējamas un pielietojamas, vadoties pēc prasības panākt tādu konsekventu tiesisko attiecību regulēšanu, kas noved pie taisnīga un lietderīga rezultāta (1 punkts)

2) konstatējot, ka ar interpretācijas palīdzību iespējams nonākt pie dažādiem leģitīmiem mērķiem, pareizākas interpretācijas variants būtu tas, kurš:

a) kritēriji, balstoties uz J. Neimaņa "Tiesību piemērošanu":

- visvairāk un vispareizāk atbilst vispārējiem tiesību principiem,
- visvairāk atbilst personu tiesību un interešu aizsardzībai,
- optimāli, pilnīgi un vispusīgi atspoguļo interpretējamā tiesību akta mērķus (1 punkts par vismaz diviem kritērijiem)

b) kritēriji, balstoties uz Administratīvā procesa likuma 17. pantu:

- atbilst un iederas Latvijas tiesību sistēmā (atbilst pamatnormai, sistēmas pamatiem un vispārējiem tiesību principiem)
- nodrošina personas tiesību un interešu aizsardzību (privātpersonu tiesību ievērošanas princips – 5.pants)
- atbilst likuma plānam (likuma mērķiem un jēgai, likuma teleoloģijai) un likumdevēja gribai

3) tāds interpretācijas rezultāts, kas noved pie pamattiesību nepamatotas ierobežošanas, atzīstams par nepieņemamu (likumu nevar iztulkot tā, ka tas nepamatoti sašaurina pamattiesības). Priekšroka dodama interpretācijai, kas spēj garantēt attiecīgo pamattiesību augstāku aizsardzības (nodrošināšanas) pakāpi (1 punkts)

Papildu punkts (kompensējot kāda punkta trūkumu)

Papildus minētiem kritērijiem pie interpretācijas rezultāta izvērtēšanas ir jāņem vērā arī likuma *ratio legis*, līdz ar ko jāmeklē un jāizvēlas tādi interpretācijas varianti, kas nepretrunīgi iekļautos tiesību sistēmā. Bet, veicot konkrētās tiesību normas interpretāciju ir jāievēro arī tā tiesību akta, kurā interpretējamā tiesību norma iekļauta, mērķi un principi, kā arī attiecīgās tiesību nozares un kopējie tiesību sistēmas mērķi un principi.

Trešā komponente

- paskaidrojiet, vai starptautisko tiesību normu un Eiropas Savienības tiesību normu interpretācijas metodes ir tādas pašas vai arī tās atšķiras no Latvijas tiesiskajā sistēmā zināmajām interpretācijas metodēm; norādiet uz diviem piemēriem, kas pamato atbildi (4. punkti)

4 punkti sadalās šādi: 2 punkti par atbildi par Eiropas Savienības tiesībām (1 punkts par atbildi pēc būtības un 1 punkts par piemēru) un 2 punkti par atbildi par starptautiskajām tiesībām (1 punkts par atbildi pēc būtības un 1 punkts par piemēru)

Atbilde par Eiropas Savienības tiesībām pēc būtības (1 punkts)

Eiropas Savienības tiesību normu interpretācijas metodes daļēji ir tādas pašas kā Latvijas tiesību normu satura iztulkošanai izmantotās: gramatiskā, konteksta/sistēmiskā un mērķa/teleoloģiskā. Vēsturiskā tiek izmantota reti un specifiski, lai noskaidrotu normas/regulējuma mērķi. (1 punkts).

Šīs interpretācijas metodes izriet no Eiropas Savienības tiesas judikatūras, jo saskaņā ar LESD 267. pantu vienīgi šī tiesa var interpretēt Eiropas Savienības tiesību normas.

Piemēram: (1 punkts par 1 piemēru)

1. tiesību normas mērķa noskaidrošana ir teleoloģiskās interpretācijas centrālā darbība, proti, attiecīgā ES tiesību norma tiek iztulkota saskaņā ar tās juridisko un sociālo mērķi. Doktrīnā tiek izšķirti trīs teleoloģiskās interpretācijas veidi:
 - 1) funkcionālā teleoloģiskā, nodrošinot ES tiesību efektīvu darbību atbilstoši lietderīgās iedarbības doktrīnai (*effet utile*),
 - 2) *stricto sensu* teleoloģiskā interpretācija, neskaidru normu interpretējot atbilstoši tās mērķim,
 - 3) uz sekām vērstā teleoloģiskā interpretācija, kas tiek izmantota tad, ja tiesa saskata risku, ka konkrēta interpretācijas dēļ zūd attiecīgās tiesību normas efektivitāte.
2. vēsturiskās interpretācijas metode paredz izmantot dažādus ES tiesību akta sagatavošanas materiālus (likumdošanas iniciatīvas, tiesību aktu projekti, sarakste starp ES iestādēm, sanāksmju protokoli)
3. sistēmiskā interpretācijas metode aptver tiesību normas izpratni saistībā ar citām tiesību normām, kuras regulē konkrētās tiesiskās attiecības. Piemēram, sekundārie jeb atvasinātie tiesību akti (regulas, direktīvas un lēmumi) tiek interpretēti saistībā ar Eiropas Savienības pamatlīgumiem. Ar šo metodi var vērtēt arī likumdošanas procesa materiālus (*travaux préparatoires*)
4. gramatiskā interpretācija būtība ir tāda pati kā citās tiesību sistēmās. EST ir atzinusi, ka tiesību normas gramatiskā interpretācija vislabāk nodrošina tiesiskās noteiktības principa ievērošanu. Taču šīs metodes izmantošanas īpatnību nosaka Eiropas Savienības daudzvalodība: saskaņā ar EST judikatūru visas dažādās valodas versijas ir vienlīdz autentiskas. Līdz ar to ES tiesību normu gramatiskā iztulkošana ir saistīta ar dažādu valodu versiju salīdzināšanu, un dažādu valodu versiju nesaskaņu gadījumos jāņem vērā attiecīgā ES tiesību akta mērķis un veids. Tā kā nacionālajam tiesnesim to ne vienmēr ir vienkārši izdarīt, tiesnesim jālūdz attiecīgās normas skaidrojums EST prejudiciālā nolēmuma procedūras ietvaros.

Atbilde par starptautiskajām tiesībām pēc būtības (1 punkts):

Starptautisko tiesību normu interpretācijas metodes atšķiras no Latvijas tiesiskajā sistēmā izmantotajām. Šo atšķirību skaidri parāda Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 31. pants. Starptautiskais līgums dalībvalstīm ir jāinterpretē labā ticībā. Starptautiska līguma interpretācijā galvenais uzsvars tiek likts uz to, kā valstis pēc tā noslēgšanas to ir sapratušas un pildījušas. Proti, līgumsaistību izpratnes rādītājs ir valstu uzvedība jeb prakse jau pēc līguma spēkā stāšanās (ne vien savstarpējās attiecībās, bet arī starptautiskajās organizācijās un tiesas procesos).

Atšķirību piemērs (1 punkts par 1 piemēru)

Piemēros ir iespējama situācija, kad students atsaucas uz: a) vispārējo līgumtiesību iztulkošanu atbilstoši Vīnes konvencijai vai b) kādu tiesisko režīmu, piemēram, Eiropas

Cilvēktiesību tiesu. Ikvienā situācijā ir jānorāda interpretācijas atšķirības piemērs salīdzinājumā ar Latvijā izmantotajām interpretācijas metodēm.

- a) Saskaņā ar Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 31. pantu līgumu normas tulkojamas godprātīgi saskaņā ar parasto nozīmi, kāda piešķirama līguma noteikumiem kopumā un atbilstoši tā priekšmetam un mērķim. Proti, ir jānoskaidro līgumā ietvertu jēdzienu gramatiskā jēga, ņemot vērā to kontekstu un līguma priekšmetu un mērķi. Līguma tekstu veido arī tā preambula un pielikumi, savukārt kontekstu veido a) ikviena vēlāka dalībvalstu vienošanās par līguma interpretāciju/piemērošanu, b) vēlāka prakse, kas parāda dalībvalstu vienošanos par interpretāciju, c) citas attiecināmās starptautisko tiesību normas, kas piemērojamas starp dalībvalstīm.

Atšķirībā no valsts publiskajām tiesībām līguma sagatavošanas materiāli ir vienīgi papildus līdzeklis līguma interpretācijā (1 punkts)

vai

- b) Eiropas Cilvēktiesību tiesa, interpretējot Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvenciju, ņem vērā parasto vārdu nozīmi to kontekstā un tiesību normas mērķa gaismā, vienlaikus nodrošinot lietderīgu un efektīvu interpretāciju (lai efektīvi aizsargātu cilvēktiesības) un dinamisku interpretāciju (Konvencija kā dzīvs instruments, ņemot vērā mainīgos apstākļus un situāciju, proti, aktuālās situācijas gaismā) (1 punkts)

2. jautājums

Aristoteļa taisnīguma iedalījuma veidi

1. Aristoteļa taisnīguma izpratne savu nozīmību Rietumu tiesību lokā nav zaudējusi arī mūsdienās.

1.1. Kā Aristotelis izprot taisnīguma jēdzienu (3.p)?

Atbilde: Taisnīgums ir vispilnīgākā tikumība, pareizais samērs un vidus starp divām galējībām. (Nikomaha ētika, V grāmata, 100., 102., 105., 107. lpp. u.c.).

3. pkt. par atbildi, kā tas ir rakstīts "Atbilde" (1), minēta tikumība un samērība starp divām galējībām.

2. pkt. par "izplūdušu" atbildi, kura ir minēta tikumība un tās izskaidrojums (samērība) Viss atkarīgs no pamatojuma.

1. pkt. par atbildi, no kuras var kopumā nojaust / izsecināt / domu par tikumību.

1.2. Kādus taisnīguma veidus izdala Aristotelis (3.p)?

Atbilde [V]iss likumiskais ir taisnīgs [varētu arī – viss tiesiskais – ņemot vērā to, ka Atēnu filozofijas jēdzieni nav viegli un viennozīmīgi tulkojami]. Tas taisnīgums un taisnīgas rīcības jēdziens, kas ir daļa no vispārīgā jēdziena, sīkāk dalāms divās daļās, proti, kā sadalošais un izlīdzinošais taisnīgums. Sadalošais taisnīgums ir taisnīguma izpausme, kas attiecas uz visu, kas var būt sadalīts starp sabiedrības indivīdiem (atalgojums, vara, stimuli, pagodinājumi). Izlīdzinošais taisnīgums darbojas maiņas jomā un skar jomas, kur notiek maiņas darbības, Tas galvenokārt izpaužas civiltiesiskajās attiecībās, piemēram, lietu tiesībās.

3. pkt. par atbildi, kā tas ir rakstīts "Atbilde" (1), minēts sadalošais un izlīdzinošais taisnīgums un atsegti to saturs: sadalošais taisnīgums, kad tiek sadalītas dažādas materiālās (atalgojums, stimuli) un morāli ētiskās (pagodinājumi, statuss, vara) vērtības starp indivīdiem. Izlīdzinošais taisnīgums, kur notiek vērtību izlīdzināšana starp indivīdiem, "kas parādās savstarpējās saistībās un maiņas darbībās".

2. pkt. par atbildi, kura ir minēts sadalošais un izlīdzinošais taisnīgums. Var būt vispārīgi atsegta to būtība, kas ir atkarīga no pamatojuma.

1. pkt. par atbildi, kurā minēts politiskais taisnīgums kā taisnīgums starp pilsoņiem (brīviem un vienlīdzīgiem) un godprātības/godprātīguma (ētiskais taisnīgums). "Godprātība kā taisnības daļa savā izpausmē ir augstākā taisnība, bet ietilpst tajā pašā taisnības jēdzienā." Principā šis aspekts ir saprotams kā tiesību tālākveidošana, jo neviens likums nevar apskatīt visus gadījumus un atsevišķos gadījumus likums attiecībā pret konkrētu gadījumu var būt netaisnīgs.

1.3. Piemēram, Latvijas Republikas Satversmes 105. pants nosaka, ka personas īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību. Kuru Aristoteļa definētos taisnīguma veidus Jūs redzat kā piemērojamus šādā situācijā un kāpēc (*lūgums sniegt īsu pamatojumu, 4.pkt.*)?

Atbilde: Izlīdzinošais taisnīgums, kas paredz atsavinātā īpašuma vērtības atbilstīgu atlīdzinājumu. Atlīdzināts būs tad, ka sasniegts proporcionāli līdzvērtīgs izlīdzinājums (Nikomaha ētika, V grāmata, 5.(104., 105.lpp.), 8. (110.lpp.)). Turklāt piemērojams arī politiskais taisnīgums (Nikomaha ētika, V grāmata, 9.(112., 113. lpp.), proti, likumā noteiktā kārtība atlīdzības apmēra noteikšanai un izmaksai.

- **4. pkt.** par atbildi, kā tas rakstīts “Atbilde (3)”. Izlīdzinošais taisnīgums, kas paredz atsavinātā īpašuma vērtības atbilstīgu atlīdzinājumu. Atlīdzināts būs tad, ka sasniegts proporcionāli līdzvērtīgs izlīdzinājums. Piemērojams arī politiskais taisnīgums, t.i. brīvu, vienlīdzīgu cilvēku attiecības, kas ir kā dabiskas, tā arī likumiskas. Likumā ir noteikta kārtība atlīdzības apmēra noteikšanai un izmaksai.
- **3. pkt.** par atbildi, kas satur norādi par izlīdzinošo taisnīgumu, kas nosaka atsavinātā īpašuma atbilstīgu atlīdzinājumu vai atlīdzinājuma proporcionalitāte. Atbildē ir minēts politiskais taisnīgums, likumā noteikta kārtība atlīdzināšanas piemērošanai
- **2. pkt.** par atbildi, kas satur 2 pamata nosacījumu norādi.
- **1. pkt.** par atbildi, kas satur vienu no atbildē ietvertajiem komponentiem.

2018.gadā Latvijas Republika svinēja valstiskuma 100 gadus. Lai arī Latvijas valstij tās neatkarība tika atņemta piecdesmit gadu garumā, kopš dibināšanas 1918.gada 18.novembrī Latvijas valsts ir turpinājusi pastāvēt. Kas to nosaka, proti:

- kādi ir Latvijas Republikas Augstākās padomes 1990.gada 4.maija deklarācijas “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” (turpmāk – Neatkarības deklarācija) galvenie uzdevumi (mērķi), kas vērsti uz Latvijas valstiskuma turpinātības nodrošināšanu (*minēt vismaz trīs*) (4 punkti)

4 punkti (ir minēts pirmais nosacījums un vēl divi nosacījumi):

- Norādīts, ka mērķis bija *atjaunot (valsts) neatkarību* un tas ir nošķirts no cita formulējuma, proti, atjaunot Latvijas valsti. Šāds formulējums ir uzskatāms par nopietnu kļūdu.
- Norādīts, ka mērķis bija definēt Latvijas nostāju pret tādām PSRS darbībām kā, piemēram, PSRS militāro agresiju 1940. gada 17. jūnijā, kas kvalificējama kā starptautisks noziegums, kā arī viltus vēlēšanu sarīkošana 1940. gada 14. un 15. jūlijā.
- Norādīts, ka Latvijas Republikas iekļaušana Padomju Savienībā no starptautisko tiesību viedokļa nav spēkā, un Latvijas Republika joprojām *de iure* pastāv kā starptautisko tiesību subjekts, ko atzīst vairāk nekā 50 pasaules valstis.
- Apstiprināt, ka 1918.gadā dibinātā Latvijas valsts vienmēr turpinājusi pastāvēt un līdz ar to arī Satversme
- Noteikt, ka Latvijas valsts oficiālais nosaukums ir Latvijas Republika, saīsināti – Latvija.
- Nodibināt Latvijas Republikas Konstitucionālo tiesu, lai strīda gadījumā izšķirtu jautājumu par piemērojamo likumdošanas aktu
- U.c., ja tas ir pamatots (nosaka vērtētājs)

3.punkti: ja nav vai ir nepareizi norādīts galvenais mērķis – neatkarības atjaunošana. Bet visi citi elementi ir minēti, proti, valsts nepārtrauktība, starptautisko noziegumu uzskaitīšana, Satversmes darbība

2.punkti: ja nav vai ir nepareizi norādīts galvenais mērķis – neatkarības atjaunošana, kā arī nav norādīts mērķis pamatot valsts nepārtrauktību, kas pamatojas tajā, ka pret Latvijas valsti 1940.gadā tika pastrādāti Deklarācijas nosauktie starptautiski noziegumi

1. punkts: ja no atbildes ir saprotams, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir izpratne par uzdoto jautājumu “vispārējais vilcienos”.

- vai Neatkarības deklarācija atjaunoja Latvijas Republikas Satversmes darbību pilnā apjomā (*jā/nē, īss pamatojums*) un atbilstoši kādai tiesību doktrīnai tika atjaunota Latvijas Republikas valsts vara *de facto*? (4 punkti),

4.punkti:

- norādīts, ka bija viens no būtiskajiem Deklarācijas mērķiem atjaunot Latvijas Republikas Satversmes darbību (3. punkts) un tūlīt pat arī apturēt tās darbību, izņemot tās pamata pantus, kas turpināja darboties, proti, 1., 2., 3. un 6.pants.

- norādīts, ka, tā kā Deklarācija secināja, ka Latvijas Republika joprojām pastāv *de jure*, Satversmes darbības atjaunošana bija loģisks solis

- norādīti pāris apsvērumi par to, kāpēc dažu pantu darbība netika apturēta.

- norādīts, ka šīs izvēles balstās valsts nepārtrauktības (kontinuitātes) doktrīnā (principā)

3.punkti: tas pats, kas 4. punktu gadījumā, bet iztrūkst valsts nepārtrauktības pamatojums.

2.punkti: tikai citēts vai pārstāstīts saviem vārdiem Deklarācijas 3.punkts

1.punkts: ja no atbildes ir saprotams, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir izpratne par uzdoto jautājumu "vispārējos vilcienos".

- vai pēc Neatkarības deklarācijas stāšanās spēkā bija piemērojama Latvijas PSR Konstitūcija (1978)? (jā/nē, īss pamatojums) (2 punkti).

2.punkti: "6. Uzskatīt par iespējamu pārejas periodā piemērot Latvijas PSR Konstitūcijas normas un citus likumdošanas aktus, kas šīs Deklarācijas pieņemšanas brīdī darbojas Latvijas teritorijā, ciktāl tie nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 1., 2., 3. un 6. pantu. » (protams, pants nav jācītē, bet jāpārstāsta, tomēr tuvu panta tekstam/jēgai).

1.punkts: norādīts, ka padomju tiesības daļēji palika spēkā pēc Deklarācijas pieņemšanas.

Kāzusa tiesību teorijas apakšnozarēs vadlīnijas

1. Formulējiet lietas pamatjautājumu un piedāvāviet tā atrisinājuma pamatā esošo tiesību normu! – 1 pkt.

Lietas pamatjautājums ir tiesību uz dzīvību (valsts pienākums to aizsargāt) un tiesību uz brīvu izvēli, savu brīvību (privātumu un autonomiju, pašnoteikšanos) sadursme. Studentiem vajadzētu identificēt, ka šajā gadījumā ir divu cilvēktiesību kā demokrātiskas tiesiskas valsts vispārējo tiesību principu sadursme un lietā ir atrisināma šo principu kolīzija.

Kāzusa atbildē var tikt norādīts arī, ka pamatjautājums ir par personas tiesību uz eitanāziju nodrošināšanu vai asistētu pašnāvību, attiecīgi juridiski šādu atbildi pamatojot. Šajā gadījumā svarīgi, lai sniegtā atbilde apstiprinātu, ka studentiem ir izpratne par konkrētās lietas pamatjautājumu un tajā skarto tiesību problēmu.

Kāzuss sagatavots tādā veidā, ka J. Salmiņa prasījums un tā pamatojums nav pietiekams, lai ar juridiskajām metodēm nonāktu pie tāda risinājuma, kādu viņš prasījis no Dr. Rūtiņa. Šajā gadījumā Dr. Rūtiņa pamatojums savai rīcībai ir pietiekams, jo nepastāv likuma robs, kuru tiesību piemērotājs varētu tālākveidot.

Sagaidāms, ka studenti norādītu, ka lietas atrisināšanas pamatā ir tiesību uz dzīvību (Satversmes 93. panta) piemērošana, vispārējo tiesību principu kolīziju atrisinot par labu šīm tiesībām.

2. Norādiet lietas pamatjautājuma atrisināšanai izmantojamās juridiskās metodes! Kurai juridiskajai metodei ir izšķirošā nozīme lietas atrisināšanā? – 1 pkt.

Lietas pamatjautājuma atrisināšanai nepieciešams izmantot šādas juridiskās metodes: 1) būtisko faktisko apstākļu noskaidrošana (faktiskā sastāva konstruēšana, darbs ar faktiskajiem apstākļiem); 2) piemērojamās tiesību normas noteikšana (tiesiskā sastāva konstruēšana, tiesību normas meklēšana); 3) vispārējo tiesību principu atvasināšana un konkretizācija; 4) vispārējo tiesību principu kolīzijas atrisināšana, izmantojot principu svēršanas un vērtēšanas metodi; 5) vērtējošā subsumcija; 6) tiesisko seku noteikšana un konkretizācija; 7) pieņemtā lēmuma pamatojums (argumentācija). Varbūt norāde arī par 8) rakstīto tiesību normu satura noskaidrošanu (iztulkošānu, interpretāciju) un 9) analogijas pieļaujamības pārbaudi (slēdziens par pretējo), taču tas nav īsti nepieciešams lietas pamatjautājuma atrisināšanai.

Atbildē būtiski, ka parādās sasaiste starp šīm juridiskajām metodēm un 1.jautājuma atbildē identificēto lietas pamatjautājumu. Vērtējams, vai ir izpratne par juridiskajām metodēm, neskatoties tik daudz uz precīziem metožu nosaukumiem, tos var sniegt arī aprakstoši.

Lietas atrisināšanai izšķirošā nozīme ir kolīzijas starp diviem vispārējiem tiesību principiem atrisināšanai, izmantojot principu svēršanas un vērtēšanas metodi (weighing and balancing).

Iespējams, ka var tikt sniegta atbilde kontekstā ar iespējamo analogijas izmantošanu, proti, ka šajā gadījumā nav iespējams izmantot analogiju, jo nepastāv likuma robs. Tā varētu būt norāde uz slēdzienu par pretējo (argumentum a contrario). Šāda atbilde gan paliek rakstīto tiesību normu līmenī, ignorējot vispārējo tiesību principu kolīzijas kontekstu.

3. Vai pamatots J. Salmiņa arguments par likuma robu un piedāvātais risinājums? – 1 pkt.

Eksāmena praktiskās daļas kāzuss

J. Salmiņa arguments nav pamatots par likuma roba pastāvēšanu. Tas, ka nav kāds personai vēlamais regulējums, nenozīmē automatisku likuma roba pastāvēšanu. Likuma robam jābūt kā likuma plānam (likuma teleoloģijai) pretējai nepilnībai, proti, tāda regulējuma neesamībai, kurai atbilstoši likuma plānam likuma vajadzēja būt.

Šajā gadījumā nav konstatējams likuma robs, jo atbilstoši likuma plānam (likuma teleoloģijai) nevar izdarīt secinājumu, ka šādam regulējumam būtu jābūt ietvertam rakstūtās tiesību normās. Tieši pretēji – šā kāzusa faktu kontekstā nevar pierādīt likuma roba pastāvēšanu, proti, ka likumdevējs būtu gribējis regulēt eitanāziju, bet to nav izdarījis pietiekami skaidri. Lēmums par eitanāziju būtu skaidri jāpieņem pašam likumdevējam ar likumu, tas nebūtu ieviešams ar tiesību piemērotāja lēmumu tiesību tālākveidošanas ceļā. Tas varētu neatbilst valsts varas dalīšanas principam, būtiskuma doktrīnai un demokrātiskas valsts iekārtas principam, atbilstoši kuram demokrātiski leģitimētam likumdevējam pašam jāizdara politiska izšķiršanās sabiedrībai svarīgos jautājumos ar likumu.

4. Vai pamatots J. Salmiņa piedāvājums piemērot tiesību normu analogiju? Kas ir analogijas piemērošanas priekšnoteikumi un piemērošanas kārtība? – 1 pkt.

Piedāvājums piemērot tiesību normu analogiju nav pamatots, jo nepastāv priekšnoteikumi analogijas piemērošanai. Šajā gadījumā nav likuma roba, kuru varētu aizpildīt tiesību tālākveidošanas ceļā.

Analogijas piemērošanas priekšnoteikums ir likuma roba pastāvēšana. Tāpat jākonstatē līdzīga tiesiskā regulējuma pastāvēšana, kura tiesiskās sekas varētu "pārnest", attiecinot uz līdzīgu faktisko sastāvu.

Analogijas piemērošanai nepieciešams konstatēt, vai pastāv likuma robs, tad būtu jāpārbaudāms, vai analogija ir pieļaujama (vai nav kādi apstākļi, kas izslēdz tiesību tālākveidošanu), atrast līdzīgu tiesisko regulējumu, kā arī analogijas slēdziens (induktīvi deduktīvs slēdziens) jauna tiesību noteikuma atrašanai.

Te svarīgi, ka atbildē parādīta izpratne par analogijas izmantošanu, proti, kad un kādā veidā tas darāms.

5. Vai J. Salmiņa pieprasītās subjektīvās tiesības patiesi ir ietvertas Satversmē un to aizsardzība būtu samērīga atbilstoši viņa skatījumam uz Satversmes piemērošanas principiem? – 1 pkt.

Satversmē tiešā tekstā nav ietvertas tiesības uz eitanāziju, kā arī tādas nav atvasinātas līdz šim Satversmes interpretācijas ceļā.

Satversmē ievadā un Satversmes 96. pantā ir ietvertas tiesības uz privātumu un brīvību (autonomiju, pašnoteikšanos), kā arī cilvēka cieņa. Vispārīgi no šīm tiesībām varētu atvasināt J. Salmiņa tiesības pašam lemt par sevi, tostarp arī par dzīves pārtraukšanu. Tomēr šajā gadījumā J. Salmiņš prasa valsts līdzdalību šo tiesību īstenošanā, proti, ka ārsts veiktu asistētu pašnāvību.

Lai ārsts varētu īstenot šādu J. Salmiņa prasījumu, būtu nepieciešams, lai likumdevējs ar likumu ir pieļāvis šādu iespēju un paredzējis tam attiecīgu regulējumu. Kamēr tas nav izdarīts, nav pamatota J. Salmiņa prasība par asistētu pašnāvību kā tādu, kas būtu juridiski nodrošināma.

Attiecīgais jautājums dažādās valstīs atrodas dažādās sabiedrības diskusijās, kur nepastāv vienots juridisks standarts attiecībā uz eitanāzijas pieļaujamību. Latvijas gadījumā nav juridiski saistošu tiesību avotu, kas apstiprinātu J. Salmiņa argumentāciju.

Eksāmena praktiskās daļas kāzuss

6. Nosauciet un sakārtojiet šīs lietas pamatjautājuma atrisināšanā izmantojamās tiesību avotu shēmā pēc vispārīsaistošā spēka kritērija un pēc piederības pie kontinentālās Eiropas tiesību saimes kritērija! – 1 pkt.

Risinājumā izmantotie tiesību avoti, kas minēti iepriekš, sakārtojami atbilstoši tiesību avotu sistēmai. Svarīgi, ka tiesību avotu shēma netiek nosaukta abstrakti, bet ir saistīta ar kāzusa tematiku.

Pēc vispārīsaistošā spēka tiesību avotus iedala tādos, kas satur tiesību normas un uz kuru pamata var izlēmt lietu (patstāvīgie tiesību avoti jeb primārie tiesību avoti) un tādus, kas izmantojami argumentācijā, bet uz kuriem nevar pamatot lēmumu lietā (tiesību palīgavoti jeb sekundārie tiesību avoti).

Pēc piederības kontinentālās Eiropas tiesību saimei sīkāk iedalāmi patstāvīgie tiesību avoti (tie, kuri satur tiesību normas), piešķirot prioritāti rakstītajām tiesību normām. Iedalāmi tiesību pamatavots (normatīvie tiesību akti) un subsidiārajos (papildus) tiesību avotos (citas tiesību normas – ieraduma (paražu) tiesības, vispārējie tiesību principi, Satversmes tiesas, ECT un EST nolēmumi ar vispārīsaistošu spēku).

Šajā gadījumā Satversme, Ārstniecības likums, Pacientu tiesību aizsardzības likums un citi normatīvie akti klasificējami kā patstāvīgie tiesību avoti un tiesību pamatavoti.

Visi izmantotie vispārējie tiesību principi, kā arī Satversmes tiesas un ECT spriedumi kā patstāvīgie tiesību avoti un subsidiārie (papildus) tiesību avoti.

Doktrīna, citu tiesu judikatūra, sagatavošanas materiāli un Latvijas Ārstu ētikas kodekss kā tiesību palīgavots.

7. Raksturojiet Latvijas Ārstu ētikas kodeksa tiesisko statusu! Vai un kāpēc Dr. Rūtiņam būtu saistošs ētikas kodekss? – 1 pkt.

Latvijas Ārstu ētikas kodekss ir ārstu profesionālās ētikas noteikumu kopums. Tas pieņemts Latvijas Ārstu kongresā kā iekšējs normatīvs regulējums ārstu profesionālai darbībai. Tiesību avotu sistēmā tas atzīstams par iekšēju normatīvo aktu un tiesību palīgavotu.

Dr. Rūtiņam tas ir saistošs kā ārstam, uz kuru attiecas profesionālās ētikas noteikumi. Viņam ir pienākums savā darbībā ievērot kodeksa noteikumus. Privātpersona var atsaukties uz kodeksu, lai prasītu no Dr. Rūtiņa atbilstošu rīcību vai norādītu uz pieļautiem pārkāpumiem.

8. Kādi vispārējie tiesību principi ir jāņem vērā lietas izskatīšanā, no kā tie atvasināti un kā tie ietekmē lietas rezultātu? – 1 pkt.

Atbildē uz šo jautājumu ir obligāti jāparādās izpratnei, ka visas personas pamattiesības ir vispārējie tiesību principi (tiesības uz dzīvību, tiesības uz privāto dzīvi, cilvēka cieņa, brīvība etc.), kā arī visas juridiskās metodes arī ir vispārējie tiesību principi, kuras pielieto tiesību piemērotājs lietas atrisināšanai. Var būt minēti arī vispārējie tiesību principi, kuriem ir nozīme lietas jautājuma saturiskā izšķēršanā (piemēram, valsts varas dalīšanas princips, demokrātiskas valsts iekārtas princips, samērīguma princips, būtiskuma doktrīna etc.).

Visi vispārējie tiesību principi ir atvasināti no Latvijas tiesiskās sistēmas pamatnormas – demokrātiska tiesiska valsts.

Vispārējie tiesību principi nosaka likumdevēja un tiesību piemērotāja attiecības tiesību normu jaunrades un piemērošanas procesos, kā arī juridiskās metodes, atbilstoši kurām tiesību piemērotājs atrod lietas risinājumu un

Eksāmena praktiskās daļas kāzuss

pieņem lēmumu par to tiesību normu piemērošanas procesā. Tāpat lietā piemērojamām personas pamattiesību (cīvēktiesību) normām Latvijas tiesiskajā sistēmā ir vispārējo tiesību principu rangs.

9. Kā jūs raksturotu attiecīgi J. Salmiņa un Dr. Rūtiņa tiesību izpratni, kādas ir to atšķirības? – 1 pkt.

Dr. Rūtiņam raksturīga dabisko tiesību izpratne, proti, viņš atzīst ne tikai rakstītās, bet arī nerakstītās tiesību normas, kā arī gatavs meklēt taisnīgu lietas risinājumu. Tajā pašā laikā viņš respektē savu padotību likumam un tiesībām, proti, meklē tiesību normu, kas varētu būt pamats viņa rīcībai.

Ja kāds minējis, ka Dr. Rūtiņš būtu tiesību pozitīvis, svarīgs būtu pienācīgs šāda secinājuma pamatojums. Iespējams, ka pieturešanās pie rakstītām tiesību normām un respekts pret likumdevēju.

J. Salmiņam raksturīga tipiska libertānisma (individuālisma ideoloģija) nostāja, raugoties no politiskās filozofijas perspektīvas. Juridiski šī pieeja ietilptu brīvo tiesību skolas tvērumā, kur tiesību piemērotājs nav saistīts lēmuma pieņemšanā ar tiesību normām un pēc savas pārliecības par pareizo risinājumu izšķiras par taisnīgu risinājumu konkrētai lietai, vadoties no saviem priekšstatiem un vērtībām (derētu arī norādes, ka te atspoguļotos Bilova, Kantoroviča un Ērliha skolas elementi).

Ja kāds minējis, ka J. Salmiņš piederētu dabisko tiesību skolai, te svarīgs būtu pamatojums šādam secinājumam. Piemēram, sarežģītu jautājumu atrisināšana bez likumdevēja iesaistes vispārējo tiesību principu piemērošanas ceļā un pārliecība, ka tiesību piemērotājam taisnīgi jāatrisina jebkurš gadījums, pat ja likumdevējs par to vēl politiski nav lēmis.

10. Kādas tiesību filozofijas skolas (vai autora) atziņas jūs izmantotu uzdevuma risinājumā? – 1 pkt.

Saskatāmas tiesību pozitīvisma, dabisko tiesību skolas un brīvo tiesību skolas ideju ietekmes kāzusa risinājumā. Attiecībā uz J. Salmiņu laba norāde būtu uz libertānismu un individuālismu. Var būt sniegtas norādes uz konkrētiem tiesību filozofiem, kuru atziņām ir nozīme lietas atrisināšanā, piemēram, Aristoteli, Kantu vai Dvorkinu.

Eksāmena praktiskās daļas kāzuss

Kāzuss tiesību teorijas apakšnozarēs

Pensionētais jurists Jānis Salmiņš 2020. gada nogalē sajuta, ka viņa prāts vairs nav tik raits un arvien biežāk gadās atmiņas traucējumi. Viņš konsultējās ar senu draugu, mediķi Dr. Nauri Rūtiņu. Pēc laboratorijas testiem Dr. Rūtiņš nosaka diagnozi – Alcheimera slimība agrīnā stadijā. Dr. Rūtiņš paskaidro, ka tā progresējot novedīs pie demences un pilnīga atmiņas zuduma. J. Salmiņš bija satricēts par šo ziņu, jo atminējās, kā bērnībā kopis savu vectēvu, kurš arī cieta no demences. Pēc vairāku dienu smagām pārdomām viņš pieteicās vizītē pie Dr. Rūtiņa. J. Salmiņš lūdza, lai Dr. Rūtiņš kā draugs injicētu viņam letālu zāļu devu, jo viņš vēlas aiziet no dzīves ar skaidru prātu, neiegrimis zudušo atmiņu tumsā. Viņš nevēloties kļūt atkarīgs no citiem cilvēkiem.

Dr. Rūtiņš bija kategoriski pret J. Salmiņa lūgumu – lai gan viņš saprotot draugu, bet nevarot palīdzēt, jo asistēta pašnāvība Latvijas likumos nav atļauta un mediķi var sodīt par apzinātu iesaistīšanos personas nonāvēšanā. Turklāt Latvijas Ārstu ētikas kodekss cieņū pret dzīvību izvirza kā ārstu darbības pamatprincipu.

Arī J. Salmiņš bija iepazinies ar Latvijas Ārstu ētikas kodeksa pirmo nodaļu un citēja 1.2.punktu: “Ārsta galvenais pienākums ir rūpēties un aizsargāt cilvēku veselību un dzīvību. Ārsts ciena pacienta uzticību un darbojas tikai viņa interesēs, it īpaši — ja paredzama pacienta garīgā un fiziskā stāvokļa pasliktināšanās [..].” J. Salmiņš kā jurists skaidroja, ka viņa veselība paredzami pasliktinās un ārstam nav iespēju to novērst. Tāpēc ārstam ir jārikojas tikai pacienta interesēs un jāpalīdz novērst nožēlojamo bezapziņas un atkarības stāvokli. Turklāt ētikas kodeksa prasība cienīt pacienta dzīvību nav ārstam juridiski saistoša, jo tā nav noteikta ne Ārstniecības likumā, ne Pacientu tiesību likumā. Tas skaidri izrietot no apstākļa, ka Ārstniecības likuma 40.pants tieši uzliek ārstam atbildību par nedzimušas dzīvības saglabāšanu, nosakot, ka ārsta pienākums ir mēģināt atrunāt pacienti no grūtniecības pārtraukšanas. Salmiņš skaidroja, ka likumdevējs būtu tieši norādījis pacienta dzīvības saglabāšanas pienākumu, ja to būtu gribējis. Šis ir likuma robs, J. Salmiņš kompetenti uzsvēra Dr. Rūtiņam, kas aizpildāms, piemērojot pēc analogijas Pacientu tiesību likuma 6.pantu. Šā panta pirmās daļas norma ”Ārstniecība ir pieļaujama, ja pacients devis tai informēto piekrišanu” šajā gadījumā pēc analogijas nozīmētu, ka pacients tiesīgs sniegt informētu piekrišanu asistētai pašnāvībai, kas pacientu ārstējošajam ārstam ir saistoši jāpilda.

Dr. Rūtiņš bija nepielūdzams. Viņš apgalvoja, ka Satversmes 93. pants “Ikviens tiesīgs uz dzīvību aizsargā likums” skaidri nosaka, ka cilvēka dzīvība ir valsts augstākā vērtība.

Eksāmena praktiskās daļas kāzuss

J. Salmiņš oponēja, ka Satversmes ievadā ir izcelta cilvēka cieņa un brīvība: “Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības”. Satversmes ievads Saeimā pieņemts nesenāk un tātad ir pārāks par Satversmes 93.panta normu. Satversmes ievads īpaši uzsver indivīda izvēles brīvību un uzliek pienākumu pašam rūpēties par sevi. Ar šādu atbildību un pie skaidra saprāta J. Salmiņš ir brīvs pieņemt lēmumu: “Valstij nav nekādas daļas gar manu dzīvību. Man nav jāsaskaņo ar valsti šāds lēmums”. Atsaucoties uz šīm normām, J. Salmiņš aicina Dr. Rūtiņu kā mediķi izpildīt viņa profesionālo pienākumu un rīkoties pacienta interesēs, mazinot viņa ciešanas.

Lūdzu sniegt argumentētas un pamatotas atbildes uz jautājumiem:

1. Formulējiet lietas pamatjautājumu un piedāvājiet tā atrisinājuma pamatā esošo tiesību normu! – 1 pkt.
2. Norādiet lietas pamatjautājuma atrisināšanai izmantojamās juridiskās metodes! Kurai juridiskajai metodei ir izšķirošā nozīme lietas atrisināšanā? – 1 pkt.
3. Vai pamatots J. Salmiņa arguments par likuma robu un piedāvātais risinājums? – 1 pkt.
4. Vai pamatots J. Salmiņa piedāvājums piemērot tiesību normu analogiju? Kas ir analogijas piemērošanas priekšnoteikumi un piemērošanas kārtība? – 1 pkt.
5. Vai J. Salmiņa pieprasītās subjektīvās tiesības patiesi ir ietvertas Satversmē un to aizsardzība būtu samērīga atbilstoši viņa skatījumam uz Satversmes piemērošanas principiem? – 1 pkt.
6. Nosauciet un sakārtojiet šīs lietas pamatjautājuma atrisināšanā izmantojamās tiesību avotus shēmā pēc vispārsaistošā spēka kritērija un pēc piederības pie kontinentālās Eiropas tiesību saimes kritērija! – 1 pkt.
7. Raksturojiet Latvijas Ārstu ētikas kodeksa tiesisko statusu! Vai un kāpēc Dr. Rūtiņam būtu saistošs ētikas kodekss? – 1 pkt.
8. Kādi vispārējie tiesību principi ir jāņem vērā lietas izskatīšanā, no kā tie atvasināti un kā tie ietekmē lietas rezultātu? – 1 pkt.
9. Kā jūs raksturotu attiecīgi J. Salmiņa un Dr. Rūtiņa tiesību izpratni, kādas ir to atšķirības? – 1 pkt.
10. Kādas tiesību filozofijas skolas (vai autora) atziņas jūs izmantotu uzdevuma risinājumā? – 1 pkt.

Avoti kāzusa risināšanai

Normatīvie tiesību akti

1. Latvijas Republikas Satversme
2. Ārstniecības likums
3. Satversmes tiesas likums
4. Administratīvā procesa likums
5. Pacientu tiesību likums
6. Latvijas Ārstu ētikas kodekss

Eksāmena praktiskās daļas kāzuss

Judikatūra

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 7.oktobra (Lielās palātas) spriedums lietā *Alda Gross* pret Šveici (pieteikums nr. 67810/10)
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 29.aprīļa spriedums lietā *Pretty* pret Apvienoto Karalisti (pieteikums Nr. 2346/02)
3. Satversmes tiesas 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā Nr. 2009-12-03
4. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-17-01

Doktrīna

1. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. Ringolda Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011
2. Jelāgins J. Latvija ceļā uz tiesiskumu. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2020
3. Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Ar zinātnisko redaktoru piezīmēm. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2017
4. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Trešais izdevums ar Daiņa Īvāna priekšvārdu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021
5. Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2.izd. Rīga: D. Rezevska izdevums, 2015
6. Neimanis J. Satversmes tiesas procesa tiesības. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2019
7. Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2014
8. Kriviņš A. Tiesību jēdziens un būtība. Rīga: autorizdevums, 2020
9. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums prof. E. Meļķiša redakcijā. Rīga: Ratio iuris, 2003
10. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004
11. Poļaks R. Tiesības uz nāvi. Eitanāzijas krimināltiesiskie, medicīniskie un ētiskie aspekti. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2016